

В. Моргун, академік НАН України, директор Інституту фізіології рослин і генетики НАН України:

«...Головний напрям наших селекційних досліджень – створення нових сортів з високим генетичним потенціалом продуктивності та якості. Всі створені в інституті сорти діляться приблизно на два класи: короткостеблові високоінтенсивні та середньорослі універсального призначення. Кормових сортів майже не випускаємо. Україна має вирощувати зерно високої якості і продавати на світовому ринку не кормову пшеницю, а високоцінну. Це, по-перше, вигідно з економічної точки зору, а по-друге, соромно на наших чорноземах вирощувати кормову пшеницю.

Генетичний потенціал наших короткостеблових сортів підтверджений на практиці. Усі вони гарантовано дають 100 і більше центнерів зерна з гектара. Окремі сорти – Смуглянка, Фаворитка, Подолянка, Ятрань-60 визнані за національний стандарт (як найкращі на даний час в Україні) <...> Це сорти для добрих господарів, які здатні на великих площах застосовувати сучасні технології. Оскільки у нас, на превеликий жаль, середня урожайність пшениці – 3 т, то ми повинні орієнтуватися не тільки на кращих господарів, а й на «середняків». Тому створюємо сорти універсального використання. Вони не вибагливі до умов вирощування, можуть висіватися по гірших попередниках, потребують менше мінеральних добрив, мають високу посухо- і морозостійкість. Це Подолянка, Богдана, Сонечко, Трипільська, Вінничанка. Генетичний потенціал цих сортів – понад 100 ц/га. Це переважно пшениці високої якості, які дуже широко висіваються на території України (в усіх географічних зонах). По суті, саме такі пшениці забезпечують стабільні валові збори зерна в Україні.

Тобто ми переконливо доводимо, що Україна здатна вирощувати врожаї вдвічі – втричі вищі, ніж ті, які отримують сьогодні в середньому по країні.

<...> У цілому сорти інституту висіваються на площі 1,7 млн га, що становить 25 % посівних площ озимої пшениці в Україні. Валовий збір зерна із сортів ІФРГ становить 5,8 млн т, що на 82,8 % забезпечує потребу населення України в продовольчому зерні (7 млн т).

<...> Селекція озимої пшениці і генетика в Україні на досить високому рівні. Лише сортів озимої пшениці нашого інституту в Державному реєстрі станом на 2012 р. налічується 54. Серед 67 установ-власників сортів, у т. ч. 19 іноземних, наш інститут посідає друге місце.

<...> Серйозна проблема – сортова політика. Можна сказати, зараз її взагалі не існує. За нашими даними, у кожній області висівається більш як 70 сортів озимої пшениці. Хто що хоче, те й сіє.

Із більш ніж 200 сортів озимої пшениці, занесених до Державного

реєстру сортів рослин, урожаї 100 і більше центнерів з гектара дає лише 21 сорт (тобто 10 %). Лише 10 % сортів генетично здатні оплачувати високими врожайми вкладені зусилля. Практикою доведено, що тільки завдяки правильному підбору сортів стосовно конкретних ґрунтово-кліматичних умов можна підвищити врожайність на 20 % і навіть більше.

Науково обґрунтована сортова політика повинна передбачати, по-перше, домінування у виробничих посівах озимої пшениці сортів вітчизняної селекції. Такі сорти найбільш пристосовані до наших умов, які є надзвичайно суворими <...> По-друге, нові сорти повинні швидко впроваджуватися у виробництво. Це цілком реально при прямих зв'язках господарств із науково-дослідними установами, а не через фірми-посередники <...> По-третє, необхідно покласти край існуючій практиці висіву в одній області великої кількості сортів, скажімо, 70 чи навіть 90. Якісне насінництво такої кількості сортів не можливе. При доборі сортів слід орієнтуватися на Державний реєстр, а не на пропозиції зацікавлених фірм.

І нарешті ще одна проблема, яка в нас не знаходить вирішення, – сплата роялті, що є головним джерелом фінансової підтримки селекції. На жаль, не в нас, а за кордоном. Селекція рослин у світі є найінноваційнішою галуззю, де 12–15 % коштів спрямовується на її розвиток, що можна порівняти лише з інформаційними технологіями. У нас же 80 % господарств не платять роялті.

<...> Якщо ми себе поважаємо і хочемо стати шанованою нацією, то повинні навчитися вирощувати високі врожаї. З урожайністю 20–30 ц Україна займатиме в Європі лише другорядні позиції. На сьогодні Європа отримує 60–70 і навіть 100 ц/га. І Україна повинна стабільно збирати не менше 80 млн т, оскільки аграрний потенціал її чорноземів оцінюється в 100 млн т зерна щорічно.

В інституті ми розвиваємо ідею отримання в Україні врожаїв у 100 ц/га. Це нова для України філософія хліба. Я не перестаю повторювати, що хліб – це наша нафта і навіть більше, ніж нафта. Це – наше найдорожче багатство. І Україна має використати своє географічне положення і свій головний життєдайний ресурс – чорноземи на користь власної економіки. Ми маємо повернути Україні славу хлібної держави» (*Суржик Л. Сто тисяч академіка Моргуна // Дзеркало тижня. Україна (http://gazeta.dt.ua/science/sto-tisyach-akademika-morguna-.html). – 2013. – 6–15.03).*